

Tea & Coffee Piazza

Groninger Museum
Groningen

Hans Hollein (1934)

1983. Zilver. Bestaande uit: koffiepot, 15,5 x 13,5 cm, H 17 cm; theepot, 28 x 10,5 cm, H 18 cm; melkkan, 9,5 x 7 cm, H 13 cm; suikerpot, diam. 10 cm, H 7 cm; dienblad, 92,4 x 31 cm, H 4,5 cm.

Herkomst: Alessi s.p.a., Crusinallo (importeur: Interhal Benelux B.V., Alblasserdam).

Aldo Rossi (1931-1997)

1983. Zilver. Bestaande uit: koffiepot, 13,5 x 12 cm, H 26 cm; theepot, 17 x 15 cm, H 22,5 cm; melkkan, 13,5 x 7,5 cm; suikerpot, diam. 6,5 cm, H 22,5 cm; lepeltje, 17 cm; vitrinekast, 43,5 x 29 cm, H 64 cm

Herkomst: Alessi s.p.a., Crusinallo (importeur: Interhal Benelux B.V., Alblasserdam).

Alessandro Mendini (1931)

1983. Zilver. Bestaande uit: koffiepot, 21,5 x 12,5 cm, H 24 cm; theepot, 23 x 13,5 cm, H 21,5 cm; melkkan, 9 x 7 cm, H 18 cm; suikerpot, diam. 11 cm, H 8 cm; lepeltje, 11 cm; dienblad, diam. 45 cm, H 3 cm

Herkomst: Alessi s.p.a., Crusinallo (importeur: Interhal Benelux B.V., Alblasserdam).

Tea & Coffee Piazza
Hans Hollein

Het Groninger Museum is in het bezit van een serie van elf zilveren thee- en koffieserviezen die in opdracht van Alessandro Mendini werden ontworpen door hemzelf en tien gerenommeerde collega's. In 1989 kocht het museum drie serviezen en dankzij steun van een particulier konden er nog eens twee worden verworven. Met een bijdrage van de Vereniging Rembrandt werden vorig jaar de laatste zes van deze unieke serviezen aangekocht. Hiermee beschikt het Groninger Museum als een van de weinige musea over de complete serie.

In 1979 gaf de vormgever, architect en theoreticus Alessandro Mendini namens de Italiaanse firma Alessi aan tien vooraanstaande, min of meer 'postmoderne' architecten opdracht om een thee- en koffieservies te ontwerpen. Het ontwerp moest uitgaan van het idee van een marktplein (het dienblad) met daarop bebouwing (theekan, koffiekkan etc.). Onder de titel *Tea & Coffee Piazza* werden de in zilver uitgevoerde serviezen uiteindelijk in

1983 gepresenteerd, nadat nogal wat technische problemen waren overwonnen. Internationaal trokken ze meteen de aandacht. Op dat moment woedde een hevig debat over postmodernisme in architectuur en beeldende kunst en in Italië was een nieuwe vorm van design in opkomst die zich op provocerende wijze afzette tegen het modernistische adagium *form follows function*. De Alessi-serviezen vormden in het debat een luxueus statement: vóór eclecticisme en sensualiteit in vormgeving en architectuur. Met name het servies van Charles Jencks, die de diverse kannen in de vorm van klassieke zuiltjes had gegoten, werd zo vaak in tijdschriften en boeken afgebeeld dat het icoonwaarde kreeg.

Van de elf serviezen, die elk in een oplage van 99 stuks zijn vervaardigd, werden er in 2001 zes met steun van de

Vereniging Rembrandt door het Groninger Museum aangekocht, waarvan er hier drie zijn afgebeeld. Het gaat om de ontwerpen van Hans Hollein, Alessandro Mendini, Aldo Rossi, Stanley Tigerman, Robert Venturi en Kazuma Yamashita. Drie serviezen waren reeds in 1989 door het museum verworven (Michael Graves, Charles Jencks en Oscar Tusquets) en de overige twee (Richard Meier en Paolo Portoghesi) werden onlangs met steun van een particulier aangekocht, zodat het Groninger Museum thans, naast het Victoria & Albert Museum te Londen, één van de twee enige openbare Europese collecties is waar de serie compleet aanwezig is.

ALESSI

De in het Noord-Italiaanse Crusinallo gevestigde firma Alessi is een familiebedrijf dat zich sinds 1921 toelegt op het fabriceren van metalen objecten die met eten en drinken te maken hebben, van voorraaddozen en ander keukengerei tot luxe dienschalen en bestek, zowel voor de horeca als voor privé-gebruik. Na de Tweede Wereldoorlog groeide het bedrijf sterk en specialiseerde het zich in het maken van roestvrijstalen producten. In de jaren zeventig werd er ruimte geschapen voor meer experimentele ontwerpen en speciale kunstenaarsedities, met het doel te komen tot een vruchtbare kruisbestuiving tussen industrie en kunst. Aanvankelijk kwam dit experimentele programma niet zo van de grond (er ligt onder andere een nooit in productie genomen ontwerp voor een 'nuttelooos voorwerp' uit 1973 van Salvador Dali), maar met de betrokkenheid van Mendini bij Alessi, sinds eind jaren zeventig, kwam daar verandering in.

De serie *Tea & Coffee Piazza* behoorde tot de eerste projecten die Mendini als *art director* voor Alessi realiseerde, en dit zou een ingrijpende invloed op het bedrijf uitoefenen, dat zich sindsdien internationaal profileert met een gedurfde modieuze vormgeving, waarin niet zelden vrolijkheid en raffinement op verrassende wijze samengaan. Ook andere in de jaren tachtig spraakmakende ontwerpers, zoals Philippe Starck, leverden karakteristieke ontwerpen voor Alessi, onder andere in kleurig plastic. Toen Alessi besloot ook met keramiek te gaan werken, kreeg Mendini de opdracht hiervoor een speciaal project ter introductie te ontwerpen. Dit werd *100% Make-up*. Voor dit met *Tea & Coffee Piazza* vergelijkbare project ontwierp Mendini zelf een vaas en vervolgens vroeg hij aan honderd bekende en minder bekende jonge ontwerpers uit Europa, Amerika, Azië en Afrika er een decoratie voor te ontwerpen. Deze serie van honderd vazen, elk in een oplage van honderd stuks, werd in 1992 voltooid.

ITALIAANS DESIGN

Het Groninger Museum heeft een bijzondere band met de postmoderne Italiaanse ontwerpers, en met Mendini en de firma Alessi in het bijzonder. In 1989/1990 was in het museum de tentoonstelling *Memphis 1981-1988* te zien, die aansluitend in het Stedelijk Museum Amsterdam getoond werd. Naar aanleiding van deze tentoonstelling werd een relatief grote groep objecten, zoals glaswerk, meubels, zilver, verlichtingsartikelen en keramiek van onder anderen de architecten en designers Ettore Sottsass, Michele de Lucchi, Peter Shire, Nathalie du Pasquier, Andrea Branzi en Mattheo Thun aangeschaft. Ook werk van Mendini, die geen lid was van Memphis maar wel van de eerder opgerichte Milanese ontwerpersgroep Alchimia, kwam in deze periode voor het eerst in de collectie, met onder meer zijn werk voor Alessi. In 1992 schonk de firma Alessi een complete set vazen van Mendini's project *100% Make-up* aan het Groninger Museum als blijk van waardering voor de aandacht die het museum aan het Italiaanse design schonk.

Toen eind jaren tachtig de Nederlandse Gasunie NV ter gelegenheid van haar 25-jarig bestaan geld beschikbaar stelde voor de bouw van een nieuw museum, stelde het Groninger Museum Mendini, die nog nooit een gebouw van deze omvang had gerealiseerd, aan als bouwmeester. Toenmalig directeur Frans Haks wilde dat elk van de deelcollecties een eigen architectonische huid zou krijgen en dat het museum het karakter van een verzameling

Tea & Coffee Piazza
Alessandro Mendini

paviljoens zou hebben. Mendini zocht voor elk paviljoen een aparte architect/ontwerper aan: Philippe Starck voor het paviljoen kunstnijverheid, Michele de Lucchi voor de paviljoens geschiedenis en archeologie, en Coop Himmelb(l)au voor de oude kunst. Mendini zelf ontwierp de zalen voor de moderne kunst en de ruimten voor tijdelijke tentoonstellingen en hij bewaakte het totaalconcept. Voor Mendini is er geen hiërarchie tussen de verschillende kunstdisciplines: schilderkunst, beeldhouwkunst, architectuur en design staan op hetzelfde niveau. Ook bestaat voor hem geen rangorde tussen functionaliteit en decoratie, tussen serieuze kunst en kitsch. Het huidige gebouw van het Groninger Museum is de materialisatie van die filosofie.

TEA & COFFEE PIAZZA

Mendini had zich in zijn in 1979 gepubliceerde boek over de ontwerpgeschiedenis van Alessi al in poëtische bewoordingen over de koffiepote uitgelaten: *De koning van huishoudelijke apparaten, die het veel architecten en kunstenaars mogelijk heeft gemaakt zich te ontplooiën, is de koffiepote, die samen met de theepote, het melkkannetje en de suikerpote een soort concentraat van het huishoudelijk apparaat voorstelt – het tafelgerei par excellence.*¹

Het is daarom niet verwonderlijk dat hij juist het koffieservies uitkoos toen hij met *Tea & Coffee Piazza* zijn symbolisch belangrijke eerste stap zette ten behoeve van het experimentele programma van Alessi. De architecten werd gevraagd in de vorm van een soort mini-architectuur, waarin architectuur en design, industriële productie en ambachtelijk handwerk met elkaar werden gecombineerd, een beeldend statement te leveren in het debat over het postmodernisme.

De ontwerpers van de drie bij dit artikel afgebeelde serviezen hebben met elkaar gemeen dat zij minimaal één opmerkelijk museumgebouw hebben ontworpen. Mendini zelf dus het Groninger Museum en Aldo Rossi het in ongeveer dezelfde tijd gebouwde Bonenfantenmuseum in Maastricht. De Weense architect Hans Hollein leverde begin jaren tachtig met het Museum am Abteiberg in Mönchengladbach het eerste van een nieuwe generatie museumgebouwen in Duitsland en bouwde enkele jaren later het Museum voor Moderne Kunst in Frankfurt. De drie ontwerpers hebben overigens ook gemeen dat zij zich in hun ontwerp voor *Tea & Coffee Piazza* niet helemaal letterlijk aan het idee van een marktplein hebben gehouden.

Hans Hollein baseerde zijn asymmetrische dienblad op de plattegrond van een vliegdekschip, waarop de diverse kannen bij wijze van spreken als straaljagers en afweergeschut gearrangeerd kunnen worden. Tegelijkertijd verwijst dit bijzondere ontwerp stilistisch naar het Weense modernistische design van het begin van de 20ste eeuw.

Aldo Rossi plaatste zijn kannen in een huisvormig glazen kastje met een elektrisch klokje in het timpaan. De driehoek en de conische vorm, de eenvoudige geo-

Tea & Coffee Piazza
Aldo Rossi

metrie en een zekere nostalgie, die kenmerkend zijn voor Rossi's gebouwen, keren alle in dit ontwerp terug. Als in een schildwachtshuisje staan de kannen hier in beschutting zolang zij niet worden gebruikt.

Mendini ten slotte nam een bestaand dienblad uit het Alessi-assortiment als basis voor zijn ontwerp. Zijn koffiepote, theepote en melkkannetje hebben de vorm van een bol of een ellipsoïde en staan op een ranke, buisvormige voet. De vorm van de suikerpote is een sector van de koffiepote. Een karakteristiek Mendini-detail is het gebruik van de kleine wimpeltjes: ogenschijnlijk functioneel zijn zij een uiting van zijn voorkeur voor lichtvoetige en fantasievolle decoratie.

Achttien jaar nadat de serviezen werden gepresenteerd en twaalf jaar nadat de eerste drie ervan door het Groninger Museum werden verworven, zijn ze dan eindelijk compleet en op hun plek in de door Mendini zelf gebouwde schatkamer ♦

Poul ter Hofstede
Ruud Schenk

Noot

1. Alessandro Mendini, *Paesaggio Casalingo – Die Produktion Alessi in der Haushaltwarenindustrie von 1921 bis 1980*, Berlin 1981 (oorspronkelijke Italiaanse editie Milaan 1979), pp. 23-24.